

Evropská bezpečnostní a obranná politika – odpověď na evropské bezpečnostní ambice?

RADEK KHOL

Konec 90. let bude zřejmě s odstupem času chápán jako rozhodující období radikálních změn ve struktuře Evropské unie. Vnitroevropská diskuze týkající se ambicí Evropanů ovlivňovat bezpečnost přinejmenším vlastního kontinentu se velmi rychle přenesla do nejdůležitější čistě evropské organizace současnosti – Evropské unie (EU). Ta v průběhu necelých dvou let dospěla do stadia, kdy je nutnost jejích vlastních bezpečnostních a vojenských nástrojů ke zvládnutí krizí vnímána jako legitimní a potřebná. Přestalo totiž platit dřívější výhodné rozdělení funkcí mezi EU a NATO, mezi civilně-politickou a vojensko-politickou organizaci. *Byl tento rychlý vývoj vybočením z logiky evropské integrace, anebo dlouhodobě nutným završením tohoto procesu? Jaké jsou hlavní příčiny této změny a kdo jsou její hlavní aktéři? Jak se nové ambice Evropanů budou snášet s jejich stávající primární bezpečnostní organizací postavenou ovšem na transatlantickém základě – s NATO? Jaká jsou hlavní úskalí nového projektu Evropské bezpečnostní a obranné politiky (ESDP) EU? To jsou jen některé z otázek, na něž se následující stať pokouší najít možnou odpověď.*

HISTORICKÁ ANOMÁLIE, NEBO LOGIKA?

Proces evropské integrace se od svého počátku musel vyrovnávat s otázkou své bezpečnostní a vojenské dimenze. Přitom rozhodujícím pro několik desetiletí byl osud Evropského obranného společenství (EOS), odmítnutého francouzským Národním shromážděním v srpnu 1954. Radikální federalistický projekt vytvoření evropské armády propojené s politickým orgánem členských států plně odpovídal duchu nadnárodního projektu Evropského sdružení uhlí a oceli. Jeho neschválení v zemi, která s touto myšlenkou přišla, pak ovlivnilo podobu evropských bezpečnostních a obranných struktur na několik desetiletí. Hlavní organizací kolektivní obrany západní Evropy se tedy stalo NATO, avšak omezenou roli především při kontrole německého znovuvybrojení hrála i Západoevropská unie (ZEU). Otázky obrany a vojenské bezpečnosti se staly výhradní doménou mezivládní spolupráce, oddělené od nadnárodních projektů Evropských společenství (ES) ve většině oblastí civilního života. Proto se hlavní programový dokument evropského integračního projektu – Římské smlouvy – vyhýbal oblasti bezpečnosti a ES se měla pouze implicitně angažovat v oblasti vnějších vztahů, tj. v zahraniční politice.¹

ES se postupně zapojila do celé řady vnějších aktivit především v ekonomické oblasti, takže při světových obchodních a finančních jednáních byla v 80. letech již nepřehlédnutelná váha ES a především Evropské komise. Kromě toho se členské státy ES na konci 60. let rozhodly konzultovat na striktně mezivládní úrovni (tedy odděleně od nadnárodních komunitárních oblastí) i otázky zahraniční politiky, a to v rámci systému Evropské politické spolupráce. Tento systém byl v roce 1986 zdokonalen v Aktu o jednotné Evropě, ale i přesto trpěl řadou neduhů, především nedostatkem účinných nástrojů. Většina nevojenských nástrojů nutných k prosazení společných deklarací vítajících nebo odsuzujících nějakou událost patřila do působnosti komunitárních orgánů a použití většiny vojenských nástrojů záviselo na národních rozhodnutích, popřípadě na strukturách NATO. V případě rychle se vyvíjejících krizí či v případě střetu zájmů členských států pak nebyla tato spolupráce použitelná.²

Konec bipolární konfrontace přinesl i nový charakter bezpečnostních hrozeb a rizik. Dřívější nevýhoda, kdy Evropa byla vnímána jako ekonomický obr, ale politický trpaslík s velmi slabou vojenskou silou, se postupně měnila ve výhodu.³ V té době se podstata bezpečnostních rizik radikálně změnila a k jejich úspěšnému minimalizování se staly mnohem vhodnější mechanismy takových organizací, jako je Evropská unie (EU).⁴ V době charakterizované postupujícím procesem globalizace se organizace tohoto typu mnohem lépe vyrovnávají s rychle se měnící podstatou problémů. Z tohoto pohledu jsou otázky ekonomické stability, konkurenceschopnosti a prosperity, politického vývoje v transformujících se zemích, hraničních sporů, degradace životního prostředí, pronikání organizovaného zločinu (ať již v otázce mezinárodního obchodu s drogami, či pašování vyspělých technologií dvojího použití, respektive přímo využitelných v oblasti zbraní hromadného ničení a jejich raketových nosičů) mnohem účinněji zvládnutelné pomocí prostředků organizace s velkou zkušeností s řešením politických, ekonomických a sociálních problémů Evropy od konce druhé světové války.⁵

EU se postupně profilovala jako tzv. civilní mocnost⁶ (jiný termín používaný v této souvislosti je obchodující mocnost),⁷ preferující díky svým strukturálním omezením nevojenské prostředky, hlavně obchodní, ekonomické, politické a diplomatické kroky. Její členské státy jsou v současnosti největším dárcem hospodářské a rozvojové pomoci. V případě EU hraje důležitou roli také problematika vnitřní bezpečnosti, a to zejména oblast organizovaného zločinu, obchodu s narkotiky či hospodářské kriminality. V rámci boje proti organizovanému zločinu je nadnárodní spolupráce nezbytným předpokladem úspěchu, protože jako jediná může účinně postihovat ty formy kriminality, které jsou průkopníky nadnárodního přístupu a v jistém smyslu i dopadem globalizace. Řada krizí 90. let ovšem ukázala, že ani ty nejsilnější politické a ekonomické nástroje nemusejí stačit a že role tzv. civilní mocnosti je spíše iluzivní než skutečnou alternativou pro EU.

PRVNÍ ZKUŠENOST EVROPSKÉ UNIE SE SPOLEČNOU ZAHRANIČNÍ A BEZPEČNOSTNÍ POLITIKOU

Počátek 90. let se zdál velmi příznivý k vytvoření nové Společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU. Celkové klima Mezivládní konference a podpisu Maastrichtské smlouvy bylo vnímáno jako nebývalé zrychlení evropské integrace, včetně projektů, jako byla Evropská měnová unie (EMU) a Společná zahraniční a bezpečnostní politika (SZBP). Kromě toho se USA jako tradiční mocnost určující politiku Západu během studené války stahovaly z této dominantní pozice a byly ochotny přenechat Evropě značný díl odpovědnosti za vlastní bezpečnost. Evropská unie si ovšem ještě před vytvořením nových nástrojů a institucí SZBP vytyčila obrovský úkol – urovnat rychle se rozvíjející konflikt v tehdejší Jugoslávii. Kolektivní rozhodovací mechanismus SZBP ovšem padl za obětí již prvnímu klíčovému sporu ohledně uznání Chorvatska a Slovinska během zasedání ministrů zahraničí EU dne 16. 12. 1991. V něm se německá pozice ukázala jako silnější a rozhodnější než všech zbývajících členských států EU dohromady. Proti německé argumentaci o nutnosti řešení naléhavé situace v těchto dvou republikách a o nutnosti rychlého mezinárodního uznání nebylo možné „postavit“ žádnou nezávislou analýzu zpracovanou „objektivními“ evropskými zdroji. Snaha uchovat zdání jednoty EU navelek se nakonec stala hlavním motivem uznání. Nedostatky v dostatečně rychlé analýze situace a nedostupnost prostředků k prosazení politických plánů za použití celé řady prostředků (včetně vojenských) nakonec provázely celé jednání EU během konfliktu v bývalé Jugoslávii až do podpisu Daytonských mírových dohod. EU se zároveň stala pro svou naivní ambici lehkého urovnání konfliktu snadným cílem pozdější kritiky. Ovšem v této souvislosti je třeba dodat, že další důležití aktéři (mj. USA, NATO a OSN) na začátku krize neprojevali žádnou ochotu se v ní angažovat a bez námitek přijali ambiciózní rétoriku EU.⁸

PROZATÍMNÍ ŘEŠENÍ – SPOLUPRÁCE ZEU A NATO

Exkluzivní organizací Evropanů, která se v následujícím období zabývala otázkami bezpečnosti a obrany, zůstala Západoevropská unie.⁹ Ta se již po několikáté probrala z klinické smrti a v průběhu 90. let se ukázala jako užitečná instituce. Protože nebyla vnímána jako důležitá organizace potenciálně ohrožující podobu evropské bezpečnosti, mohla se zaměřit na novou definici svých případných operací a na flexibilní rozšíření kategorií svého členství. První nová aktivita 90. let využila i volnější formulace její zakládající Bruselské smlouvy. Na zasedání Rady ZEU v Petersbergu se objevila možnost použít ZEU pro rozšířenou misi zahrnující pátrací a záchranné operace, humanitární mise, mírové operace, včetně operací na vynucení míru.¹⁰ Tento výčet se později dostal i do Amsterdamské smlouvy jako ambice EU v oblasti SZBP. ZEU se v době Mezivládní konference konané v letech 1996–1997 jevila jako vhodný nástroj k realizaci uvedeného cíle.¹¹

Druhým důležitým směrem nové činnosti ZEU byla snaha o rozšiřování forem jejího členství, a tak se postupně vytvořila „rodina 28 národů ZEU“. Kromě 10 plnoprávných členů sem postupně patřili i přidružení členové (evropští členové NATO stojící mimo EU), pozorovatelé (členové EU stojící mimo vojenské paktů a Dánsko) a přidružení partneři (kandidátské země EU ze střední a východní Evropy).¹² Přítom se v řadě činností podařilo prakticky smazat rozdíl mezi těmito kategoriemi. Flexibilita v zapojování těchto států do diskuzí o evropské bezpečnosti a do případných operací ZEU byla chápána jako přínos. V této souvislosti je však třeba dodat, že těchto operací nebylo tolik a že hlavním cílem většiny kandidátských států ze střední a východní Evropy bylo členství v NATO a v EU.¹³

Důležitá byla ovšem politická diskuze, která se vedla od poloviny 90. let v NATO a jejímž cílem měla být více evropská Severoatlantická aliance. Zásadním krokem k přijetí této strategie bylo rozhodnutí summitu NATO v Bruselu z ledna 1994, které zahájilo budování Evropské bezpečnostní a obranné identity (ESDI) uvnitř NATO.¹⁴ Zvláště pro tradiční americké vnímání NATO a pro případné autonomní evropské vojenské projekty to bylo radikální rozhodnutí. Podstatná byla i implicitní podpora Francie, která musela pro nedostatek zájmu ostatních evropských států rezignovat na projekt samostatné evropské bezpečnostní a obranné struktury. Konkrétní plán na větší a samostatnější roli Evropanů v NATO byl na základě konceptu „*oddělitelných, ale nikoli oddělených sil*“ dále rozpracován v Berlíně v červnu 1996 na ministerském zasedání Severoatlantické rady.¹⁵ V průběhu následujících let se „evropeizace“ NATO měla stát důležitou součástí jeho vnitřní reformy. Prostředky a struktury NATO se měly stát dostupnými pro operace ZEU, včetně plánovacích a velitelských struktur a prostředků satelitní komunikace, průzkumu a strategické přepravy. V konečné fázi měl celý systém umožnit Evropanům využít potenciál NATO k omezeným akcím typu petersberských misí, a to za politického vedení EU a praktického použití ZEU. Spolupráce při naplňování berlínského komuniké postupně vedla k vytvoření konzultačních mechanismů orgánů ZEU a NATO pro případ krize, předjednání principů pro praktické provedení mechanismu zapůjčení prostředků NATO pro akce ZEU, podepsání smlouvy o sdílení informací, přizpůsobení plánovacího procesu NATO pro potřeby tzv. petersberských misí na základě ilustrativních profilů¹⁶ dodaných ZEU až po přítomnost obou generálních tajemníků na zasedáních svých nejvyšších orgánů.¹⁷ Vytváření této sítě pracovních kontaktů bylo usnadněno proto, že NATO i ZEU byly ve své podstatě velmi podobné organizace – mezivládní mezinárodní organizace zaměřené na politicko-vojenské problémy. Jejich vnitřní struktura i organizační kultura byly téměř identické. Sřít dvou rozdílných organizačních kultur i zaměření organizací se projevil až později, a to při úvahách o institucionalizaci vztahu mezi NATO a EU.

Možnosti skutečného použití ZEU se ovšem ukázaly jako omezené, a proto v řadě evropských metropolí rostla frustrace z takového komplikovaného institucionálního řešení. Uspokojením evropských snah a ambicí mohla být perspektivně pouze součást hlavního evropského integračního proudu spojeného přímo s Evropskou unií. K tomuto přirozenému řešení se ale Evropa nedostala zdaleka nejpřímější cestou.

NOVÁ HVĚZDA V EVROPSKÉM BEZPEČNOSTNÍM SOUVHĚZDÍ

Ke vzniku nového projektu Evropské bezpečnostní a obranné politiky (ESDP) EU přispělo několik příznivých faktorů. Prvním z nich byla dlouhodobě dříve nebyvalá jednota dvou hlavních evropských vojenských mocností – Francie a Velké Británie –, které se shodly na podpoře celého projektu a na jeho umístění do struktury EU, byť stále striktně na mezivládní bázi. K této historicky převratné situaci došlo také v důsledku praktických zkušeností s dlouhou kosovskou krizí.¹⁸ Právě její poslední fáze zahrnující leteckou operaci, která odhalila vojenské slabiny Evropanů v případě větší krize, a tím i omezenost jejich vlivu na její průběh, popřípadě na způsob vedení vojenských akcí, působila jako katalyzátor evropského veřejného mínění. Zmíněná krize se přímo dotýkala zájmů většiny členských států EU. Hromadné sdělovací prostředky přinášely mediální obrazy porušování lidských práv v masovém měřítku, což vedlo k většímu tlaku domácí veřejnosti na účinné řešení. Skutečné možnosti evropských států byly ovšem po krachu diplomatických jednání v Rambouillet velmi omezené a v následující letecké kampani musely přenechat rozhodování o další strategii Spojeným státům.¹⁹

Proces historického sblížení Francie a Velké Británie ve vojenské oblasti, který byl zahájen v Saint Malo v prosinci 1998, se ubírá vpřed nebyvalým tempem. Zvláště pro Velkou Británii ESDP znamená zásadní obrat nejen v její poválečné bezpečnostní, ale i v evropské politice. Bilaterální „motor“ nového projektu EU hraje důležitou roli vůči USA i ostatním členským státům EU. Přitom pro Washington je důležitá ústřední role Velké Británie, protože ji vnímá jako garanta komplementarity nové ambice EU s posílením Severoatlantické aliance. A právě tento argument byl významný pro Blairovu vládu, která začala pohlížet na projekt ESDP jako na možného zachránce NATO.²⁰ Ta by měla být vnitřně posílena novými evropskými schopnostmi a prostředky, které budou vybudovány v rámci EU. Zároveň by se měla postupně zmenšovat technologická mezera pozvolna se rozvírající mezi USA a jejich evropskými partnery během 90. let. Pro Francii a některé další členské státy EU je ovšem ESDP především evropským projektem, který posílí roli EU a vytvoří účinné nástroje použitelné pro její Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku (SZBP). V jistém smyslu je také oblast bezpečnosti a obrany vnímána jako logické pokračování evropské integrace. Přes rozdílné pohledy na výchozí předpoklad a také konečný cíl se ovšem Francie a Velká Británie shodly na řadě důležitých principů. Konsenzus panuje ohledně podpory snahy EU o vybudování účinného vojenského potenciálu použitelného pro prevenci konfliktů, zvládnutí krizí a mírové operace. Tyto síly by měly být doplněny o institucionální dimenzi uvnitř EU, která by umožnila jejich nasazení a řízení operace, v níž se NATO jako celek (především však USA) nebudou chtít angažovat. EU by měla mít v takovém případě možnost autonomního rozhodnutí o případné operaci za použití vojenských prostředků, ať už vlastních, nebo zapůjčených ze struktur NATO, a to na podporu cílů SZBP.²¹

Na nový tandem se však s určitou nedůvěrou dívá Německo, které bylo tradičním partnerem při budování všech důležitých evropských projektů. Jeho tradiční pozici oslabuje zejména teprve nedávno započatá reforma Bundeswehru, který prozatím nemůže svou schopností nasazení mimo území Německa a NATO konkurovat britským či francouzským silám kvantitativně ani kvalitativně, jakož i malá podpora veřejnosti aktivní role Německa ve světě a rozpočtová omezení finančních možností účasti na hlavních projektech budování chybějících evropských kapacit.²² Přesto je Německo jedním ze skupiny států, kde řada odkrytých evropských nedostatků může být odstraněna právě díky použití unijní argumentace. Tlak cílů a konkrétních plánů dohodnutých na úrovni Evropské rady může působit jako důležité „EU alibi“ v tom případě, pokud by argumentace závazky vyplývajícími z NATO nestačila, jak ostatně ukazuje trend vojenských výdajů 90. let v řadě evropských zemí.²³

KONKRÉTNÍ ZÁVAZKY ČLENSKÝCH STÁTŮ EVROPSKÉ UNIE

Evropská unie se stala velmi aktivním fórem v oblasti evropské bezpečnostní a obranné dimenze. Během posledního více než roku se podařilo učinit v této oblasti pokrok vět-

ší než za předchozí půlstoletí. Novým prvkem je nejen šíře a rychlost budování ESDP, ale také prioritita v rámci EU a přímá politická angažovanost předních evropských politiků. Ještě důležitější z dlouhodobého hlediska je rychlá akceptace přirozenosti celého procesu i menšími členy EU. Bezpečnost a obrana jsou nyní chápány jako legitimní součást evropské integrace, což byl v dřívějších letech problém pro řadu postneutrálních členských států EU.²⁴ Pro všechny členské státy se stalo zlepšování vojenských schopností EU v oblasti zvládání krizí prostředkem k přirozenému posílení SZBP.²⁵ Evropská rada na svém zasedání v Kolíně nad Rýnem v červnu 1999 (tedy ještě v průběhu kosovské letecké kampaně) jasně vytyčila svůj cíl – vybudovat z EU plnohodnotného aktéra mezinárodních vztahů. Funkčním cílem se má stát schopnost autonomně rozhodovat a v případě potřeby provést akci spadající pod tzv. petersberské míse, tj. plné spektrum prevence a zvládání krizí. Na kolínském zasedání Evropské rady bylo zahájeno budování kapacit, instrumentů i institucí na národní, mnohonárodní a evropské úrovni.

Konkrétní kvantitativní cíl byl poté stanoven na následujícím zasedání Evropské rady v Helsinkách v prosinci 1999 a nazván Evropským základním cílem (*European Headline Goal – EHG*).

Ambiciózní tempo tohoto procesu bylo udrženo konkretizací vojenských kapacit potřebných pro akce EU. Evropská unie má být do roku 2003 schopna nasadit mimo své území sbor rychlé reakce o velikosti zhruba 60 tisíc mužů (ekvivalent 15 brigád), včetně nezbytné letecké a námořní podpory, a udržet jej v operaci po dobu nejméně jednoho roku. Ve funkční oblasti je pak cílem vytvoření prostředků a struktur pro úspěšné vedení celého spektra tzv. petersberských misí. Zlepšit nebo vytvořit je tedy třeba konkrétní vojenské prostředky, způsoby jejich financování i podobu struktur, které je mají řídit a kontrolovat. Evropská unie v oblasti zvládání krizí vytváří svaly i mozek a nervy na jejich řízení.

Stávající civilní zaměření nástrojů SZBP se však nedostalo zcela na vedlejší kolej. EU chce co nejvíce využít svých komparativních výhod, včetně zkušeností s použitím politických a ekonomických nástrojů pro předcházení konfliktům a zvládání krizí. Již v helsinských předsednických závěrech se objevuje pasáž o nevojenských mechanismech zvládání krizí a o vytvoření fondu pro rychlou reakci. Tento směr uvažování a propojení vojenských a nevojenských prostředků i mechanismů je dále podpořen v závěrech zasedání Evropské rady ve Feiře, která se rozhodla stanovit podobný kvantitativní cíl pro členské státy EU i v oblasti policejních sil použitelných pro operace na zvládání krizí. Právě jejich akutní nedostatek se projevuje v misích na Balkáně. Evropané mohou využít své široké členské základny a různorodých zkušenosti ke splnění cíle 5 000 policistů použitelných pro komplexní mírové mise EU. Právě dostupnost široké škály prostředků pro prevenci a zvládání krizí (včetně nezanedbatelných ekonomických nástrojů) je jednou z hlavních komparativních výhod EU oproti možnostem NATO, které je přece jen úžeji profilované na politicko-vojenské nástroje použitelné především v akutní krizi, či po jejím skončení.

Nová tvář EU v bezpečnostní oblasti vyžaduje i odpovídající instituce, které jí umožní pružněji reagovat na vývoj událostí ve světě. ESDP proto vytváří nový systém institucí a rozhodování. EU již k 1. 3. 2000 vytvořila přechodné instituce nutné v novém systému. Kromě zasedání Evropské rady bude hlavním orgánem Rada pro všeobecné záležitosti, v níž budou zastoupeni ministři zahraničí, popřípadě i ministři obrany. Hlavním permanentním orgánem pak bude nově vytvořený Politicko-bezpečnostní výbor, zabývající se všemi aspekty SZBP, včetně vojensko-bezpečnostních. Dostatečně seniorní zastoupení na úrovni velvyslanců by mělo zaručit jeho autoritu především v případě krize a možné operace EU, nad níž bude tento výbor vykonávat politickou kontrolu a strategické řízení. Přestože se původně uvažovalo o variantě, že mu bude předsedat Vysoký představitel SZBP, Javier Solana, prozatím bude předsednictví rotovat. Druhým nově vytvořeným orgánem je Vojenský výbor, sestavený s cílem poskytnout Politicko-bezpečnostnímu výboru vojenská doporučení a vojenská zadání Vojenskému štábu. Ten by měl představovat třetí nově vzniklý orgán, zaměřený především na aktuální úkoly včasného varování, situačního hod-

nocení a strategického plánování. Zároveň by měl fungovat jako hlavní komunikační kanál vůči velitelským strukturám konkrétní operace probíhající pod záštitou EU.²⁶

DVĚ „DÁMY“ Z BRUSELU, ALE ZATÍM SPOLU NEMLUVÍ PŘÍMO

Dalším důležitým bodem je nutnost navázat přímé institucionální vztahy mezi EU a NATO. Dvě nejdůležitější organizace sídlící v Bruselu se prozatím oficiálně tvářily, že tento krok není potřeba. Komunikace tedy byla udržována pouze společnými snídaněmi Vysokého představitele EU pro SZBP Javieru Solany s generálním tajemníkem NATO Georgem Robertsonem. Pro obě organizace představuje navázání přímých kontaktů důležitou zkoušku schopnosti komunikovat, jednat v pozitivním ovzduší a od samého počátku zajistit dostatečnou transparentnost. Není to rozhodně lehký úkol, protože půjde o propojení dvou zásadně odlišných organizací. Příklad konkrétní spolupráce a vazeb mezi NATO a ZEU rozvinutých zvláště v posledních třech letech jako součást vnitřní reformy Aliance pod hlavičkou budování Evropské bezpečnostní a obranné identity (ESDI) uvnitř NATO není v tomto případě plně použitelný. Legálně, ale i funkčně je prakticky nemožné přenést tyto dohody jako celek na nový vztah mezi EU a NATO. Již první krok, jenž určí jednotlivé orgány na straně NATO a EU, které spolu budou komunikovat, má v sobě značný politický náboj. Kromě formálních otázek spojených s navazováním kontaktů mezi EU a NATO se ovšem dříve či později musí projevit rozdílná perspektiva dvou hlavních skupin uvnitř EU ohledně charakteru vztahu mezi EU a NATO. „Evropský“ a „atlantický“ tábor totiž jinak přistupují k povaze tohoto vztahu i k budoucí podobě NATO. „Atlantický tábor“²⁷ pohlíží na projekt ESDP především jako na zásadní iniciativu vedoucí k posílení NATO a v extrémní interpretaci jako na jedinou cestu k jeho dlouhodobé záchraně spočívající v nalezení vnitřní rovnováhy mezi evropským a americkým pilířem. Pro „evropský tábor“ je ovšem projekt ESDP hodnotou sám o sobě a spolupráce s NATO může být někdy výhodná, nikoli však naprosto nezbytná. Použití atlantických institucí je v této interpretaci pouze doplňkem autonomního rozhodování EU. Případný rozpor se nemusí projevit v několika nejbližších letech při naplňování Evropského základního cíle. Kamenem úrazu se však může stát spor ohledně dalších ambiciózních cílů ESDP, a to především při budování chybějících kapacit v oblasti zpravodajství, satelitního průzkumu a spojení, strategické přepravy, samostatných systémů velení a řízení atd.²⁸

Tyto obavy a úvahy o možném budoucím vývoji se budou blížit realitě až v horizontu pěti a více let. Do té doby je ovšem představa autonomní vojenské operace EU bez konzultací s NATO a s použitím jeho prostředků a zdrojů velmi nereálná. Nezbytná bude pro případné evropské operace i do budoucna podpora velitelských struktur NATO a použití amerických zpravodajských a logistických zdrojů.²⁹ Z těchto důvodů je důležité sledovat, jak se budou rozvíjet nově budované vztahy mezi EU a NATO. Summit EU v portugalské Feiře schválil principy navázání těchto vztahů, jakož i ustavení čtyř pracovních skupin.³⁰ Témata jejich jednání budou následující: bezpečnostní dohoda umožňující výměnu utajovaných skutečností (což je samo o sobě zásadní novum v EU a v její pracovní atmosféře); definice cílů konkrétních schopností k „provázání“ Evropského základního cíle (*European Headline Goal – EHG*) EU a DCI (*Defence Capabilities Initiative*) NATO; příprava mechanismu umožňujícího přístup EU k prostředkům a schopnostem NATO; vytvoření stálého mechanismu kontaktů mezi EU a NATO a formalizování procedur (*formalizing procedures*). Ze strany EU bude hlavním koordinačním orgánem přechodný Politicko-bezpečnostní výbor. Pro Severoatlantickou alianci je bohužel situace komplikovanější, protože projekt ESDP nejen ovlivní budoucnost NATO a jeho vnitřní strukturu, ale ve své první fázi může také vést k diskriminaci několika evropských spojenců.

Problém postavení šesti evropských spojenců stojících mimo EU (Česká republika, Island, Maďarsko, Norsko, Polsko, Turecko, tj. skupina označovaná též jako země NEEA, Non-EU European Allies) se objevil již na počátku nově oživené evropské diskuze a americká administrativa ústy M. Albrightové vymezila nediskriminaci jako jeden z hlavních

mantinelů přijatelnosti ESDP pro USA. Legitimní požadavek na přinejmenším nezhoršení dosavadního postavení v evropské bezpečnostní architektuře se pak objevil i v závěrech washingtonského summitu. Výše zmíněných šest států se totiž až do současnosti mohlo účastnit diskuze o evropské spolupráci týkající se bezpečnosti a obrany jako přidružení členové Západoevropské unie.³¹ Přestože se obsahem své činnosti ani institucionálním dopadem nemohla ZEU rovnat NATO ani EU, hrála během 90. let užitečnou roli. Jednou z jejích předností byla právě flexibilita členství a schopnost zapojit do diskuze o evropské bezpečnosti až 28 států. Tato přednost se ovšem nyní stává přítěží pro mnohem důležitější EU, která trvá na jasném rozlišení mezi členy a nečleny v případě ESDP. Velmi tenkým ledem se proto stává stanovení hranice mezi skutečným rozhodnutím o akcích v rámci ESDP vyhrazeným podle logiky EU pouze plnoprávným členům a ostatními fázemi přípravy rozhodnutí a jeho následné implementace otevřené i ostatním zainteresovaným zemím.

V prvních měsících fungování ESDP se v této oblasti proto vedl tvrdý boj o formu konzultací mezi EU a třetími zeměmi. Mezi ně byly původně na jedné úrovni zahrnuti evropští členové NATO i ostatní kandidátské země EU. Portugalské předsednictví EU navrhlo jako mírný ústupek ještě zvláštní jednání mezi EU a šesti zeměmi NEEA, které by se mělo konat alespoň dvakrát během každého předsednictví EU. Při jednáních zvažujících možnost evropské operace je zvláštní přizvání těchto šesti zemí plánováno pouze pro operace s použitím prostředků NATO, kde zmíněné státy disponují právem veta na jejich zapůjčení EU.³² Prozatím je toto řešení navržené EU ve Feiře nepřijatelné pro Turecko, které trvá na plném zapojení v duchu postavení přidružených členů.³³ V tureckém případě je situace mnohem citlivější než v případě ostatních států NEEA hledajících praktické možnosti kompromisu. Turecko je částečně ovlivněno psychologickou nejistotou vůči EU, ale i obavami z vyloučení vlastní aktivní role při evropských akcích na zvládání krizí ve svém bezprostředním okolí. Z tohoto důvodu se také doposud nemohla ujasnit pozice NATO k navrženým pracovním skupinám vytváření vztahů mezi EU a NATO. Dosavadní body přiblížení NATO evropským akcím a strukturám načrtnuté především v závěrech zasedání Severoatlantické rady v Berlíně v roce 1996 a ve Washingtonu v roce 1999 nemohou být realizovány bez podpory všech spojenců, tedy i Turecka.

Otázka postavení některých evropských spojenců a navázání přímých vztahů mezi EU a NATO se dotýká také další otázky podstatné pro USA. Tímto citlivým bodem je mechanismus konzultací mezi oběma organizacemi a především pak tzv. „právo prvního odmítnutí“, tj. alespoň teoretická přednost rozhodnutí NATO, zda se chce v konkrétní krizi angažovat či nikoli.³⁴ Problematická je tak míra autonomie rozhodování EU, provázanost diskuzí v obou organizacích vedoucí v ideálním případě ke shodě ohledně vhodnosti zásahu jedné či druhé organizace v konkrétní krizi, ale i míry automaticnosti přístupu EU k plánovacím kapacitám NATO, jeho prostředkům a silám. Vytvoření mechanismů pro konzultace během krizí a následné přípravy operací za použití vojenských prostředků bude proto pro Spojené státy i pro šest zemí NEEA jedním z hlavních nástrojů k udržení alespoň minimální kontroly akcí EU v oblasti zvládání krizí. Do jaké míry bude ovšem tento budoucí mechanismus přispívat k rychlému rozhodování během krize a do jaké míry bude k vzájemnému blokování institucí, se prozatím nedá určit a bude značně záviset i na očekávání a míře vstřícnosti jednotlivých států.

POHLED Z DRUHÉ STRANY ATLANTIKU

Evropský projekt budování (byť omezených) vojenských kapacit a struktur uvnitř EU bude mít zásadní vliv na podobu transatlantických vztahů v 21. století. Důležitá bude nejen podoba tohoto projektu, ale i jeho přijetí v USA. V polovině 90. let přitom Spojené státy přijaly myšlenku vytváření silnější „Evropy“ uvnitř NATO, a to v rámci Evropské bezpečnostní a obranné identity (ESDI). Clintonova administrativa byla v historickém srovnání od konce druhé světové války jedna z neoptimističtějších ohledně důsledků posilování evropské integrace a za určitých podmínek se byla ochotna smířit i s její vojen-

skou dimenzí. Zatímco pro předchozí americké vlády byla již sama myšlenka silné Evropy s vojenskými nástroji zdrojem obav a pravděpodobné transatlantické roztržky, Clintonova administrativa dala přednost možným přínosům nové politiky EU.³⁵ Jádrem tohoto rozhodnutí je shoda ohledně potřeby nalézt novou rovnováhu uvnitř NATO. Neudržitelnost stávající situace plně odhalila kosovská krize a letecká kampaň proti Jugoslávii. V ní se možnosti Evropanů a Američanů diametrálně rozcházejí, což následně ovlivnilo i způsob rozhodování o použité vojenské strategii. Nerovnováha schopností, efektivnosti prostředků vynakládaných na vojenské účely i vlivu uvnitř NATO se staly neudržitelné prakticky pro všechny.

Americká diskuze se prozatím zaměřila především na vymezení mantinelů, v jejichž rámci bude ESDI/ESDP přijatelná pro USA. Druhým motivem, který se v americké diskuzi objevil, je předpokládaný dopad na americké bezpečnostní zájmy a na budoucnost NATO. Americké obavy z určitých aspektů budování ESDI/ESDP spadají do několika kategorií.³⁶ První velká skupina obav se váže k jádru americké vedoucí pozice uvnitř NATO. Silnější Evropa (tedy EU) by mohla zničit zaběhaný mechanismus uvnitř Severoatlantické aliance, který doposud fungoval při všech větších krizích. V delším časovém horizontu je americkou noční můrou vytvoření „klubu EU“ uvnitř NATO, jenž by přicházel na zasedání Severoatlantické rady s již předjednanou pozicí, která by se poté prakticky nedala změnit během následující diskuze. Podobně se uvažuje i o možné roztržce mezi silnou a sebevědomou EU a USA v případě krizí nebo iniciované antiamerickými sentimenty některých evropských států. Tyto obavy vycházejí z představy, že ESDP bude od počátku úspěšně fungovat.

Je paradoxní, že zdrojem dalších obav je přesně opačná vize. V nich je vykreslen obraz prázdné rétoriky Evropanů, budování institucí, ale nikoli vytváření nových prostředků a kapacit. Podobná zkušenost by podle řady zastánců silné transatlantické vazby mohla působit jako poslední kapka a vést k rozpadu Severoatlantické aliance.

Druhá velká skupina námitek se smiřuje s evropskou snahou jako s takovou, ale zaměřuje se na způsob jejího naplňování. Konkrétní plány ESDP jsou kritizovány jako nadměrná duplicita existujících amerických kapacit, faktická diskriminace některých členů NATO, zvýšení nebezpečí střetů amerických a evropských zbrojních firem, omezení možného použití vojenských sil vázáním na absolutní podmínku mandátu Rady bezpečnosti OSN.

Konečně třetí skupina pochybností se ptá po uskutečnitelnosti evropských cílů v oblasti vojenské a bezpečnostní politiky s poukazem na stávající stav nízkých vojenských rozpočtů, na jejich neefektivní použití a na malé investice do výzkumu, vývoje a nákupu. Pro řadu evropských států bude totiž splnění evropských cílů znamenat nejen vyšší výdaje a jiný systém struktury jejich výdajů, ale též zásadní zásah do podoby a fungování jejich ozbrojených sil. V této souvislosti je často kritizovaným příkladem Německo, bez něhož nemůže projekt ESDP pomýšlet na úspěch. Zde je problémem nejen podstatné krácení vojenského rozpočtu v posledním desetiletí, ale především role branců v Bundeswehru jako strukturální součásti civilní a demokratické kontroly armády. Branecový systém ovšem podle řady amerických pozorovatelů brání nasazení evropských armád do těch typů operací, na něž by měly být připraveny v rámci EU do roku 2003.

V americké diskuzi zaznívá i řada pozitivních argumentů, které se zaměřují na přínosy ESDP pro USA a NATO. Klasickým argumentem je přerozdělení obranných nákladů na udržování bezpečnosti v Evropě a v jejím nejbližším okolí. Zvýšené evropské schopnosti zvládat i větší krize ohrožující evropskou bezpečnost víceméně vlastními silami by pak v nové americké strategii mohly vést k uvolnění některých amerických sil k nasazení v dalších regionech rozhodujících pro americkou bezpečnost. Další argument počítá s pozitivním vlivem takové evropské zkušenosti se zvýšenou zodpovědností i v oblasti nových bezpečnostních hrozeb, včetně např. šíření zbraní hromadného ničení a jejich nosičů. Posílení evropské role uvnitř NATO by pak mohlo zmírnit dlouhodobou kritiku týkající se nezdravé americké dominance uvnitř Severoatlantické aliance a v konečném důsledku by

mohlo vést i k úplnému návratu Francie do vojenských struktur NATO. V konečném součtu je podpora ESDP svázána s vírou, že je to jediná možná cesta k posílení NATO do budoucna, byť by to mělo být jiné NATO, než jaké jsme znali 50 let jeho existence.

Nová americká administrativa bude muset zaujmout jasné stanovisko vůči ESDP, protože toto téma bude jedním z hlavních jak ve vztazích mezi USA a EU, tak ve vztahu k NATO. Zároveň je velmi pravděpodobné, že evropský projekt je již v takové fázi, že ho ani negativní reakce příští administrativy nezastaví. Otázkou tedy zůstane spíše míra výhrad a způsob nalezení kompromisu přijatelného v delší perspektivě pro obě strany. Druhou variantou je totiž rozpad Severoatlantické aliance, což je vývoj, který by neprospěl ani jedné straně.

KDO TO VŠECHNO ZAPLATÍ?

Řada amerických výtek se právem zaměřuje na oblast, která v dlouhodobém horizontu bude politicky velmi ožehavá – na potenciální střet ministrů financí a obrany. Prozatím nejslabší dimenzí ESDP zůstává totiž oblast obranných výdajů, jejich struktury a posílení evropského obranného průmyslu.

Prvním problémem je v této oblasti značný rozdíl mezi členskými státy EU v oblasti výdajů na obranu, a to i v případě, kdy se do nich započítají výdaje na vojensky organizované policejní jednotky typu *Gendarmerie* ve Francii, *Guardia Civil* ve Španělsku či *Carabinieri* v Itálii. Mezi státy EU jsou v tomto srovnání nejlépe hodnoceny Francie, Velká Británie s obrannými výdaji blížícími se 3 % hrubého domácího produktu (dále jen HDP) a Řecko, které vzhledem k vnímání aktuálnosti bezpečnostních hrozeb stále udržuje obranné výdaje ve výši téměř 5 % HDP. Na opačné straně se nacházejí nejen menší státy jako Lucembursko, ale i velké a důležité členské státy EU jako Německo a Španělsko, kde se obranné výdaje blíží 1,5 % HDP.³⁷ Krátkodobým řešením zůstává zlepšení efektivity výdajů, kdy členské státy EU dohromady vynakládají na obranu zhruba 60 % amerických výdajů (160 vs. 266 mld. \$), ale tyto výdaje jsou vynakládány na 1,9 mil. evropských vojáků v porovnání s 1,4 mil. amerických.³⁸ Z tohoto počtu je ovšem použitelných pro operace tzv. petersberského typu mimo území EU pouhý zlomek, rovnající se 10 % amerických nasaditelných kapacit. Toto srovnání mezi EU a USA je ještě horší v oblasti vývoje, výzkumu a nákupu, která má přímý vliv na vzrůstající technologickou mezeru mezi oběma stranami Atlantiku. Na zlepšení efektivity vynakládaných prostředků se již objevily návrhy kvalitativních a kvantitativních kritérií, jejichž funkce by měla být obdobná jako v případě Evropské měnové unie (EMU). V akademických i politických kruzích se tedy objevila snaha stanovit minimální úroveň obranných výdajů na 2 % HDP, poměrnou část těchto rozpočtů určenou na výzkum, vývoj a nákup mezi 30 a 40 % i velikost příspěvku do EHG v poměru k velikosti populace.³⁹

Nicméně ani mnohem lepší hospodaření se stávajícími obrannými rozpočty nemůže nahradit jejich zvýšení v některých zemích, což by umožnilo především investice do chybějících kapacit pro vedení operací mimo vlastní či spřátelené území. Požadavek na zvýšení obranných rozpočtů se ovšem jistě střetne s argumenty ministrů financí, zvláště pak v zemích vázaných kritérii pro vstup do EMU. Výše státního dluhu by se opět mohla stát citlivou otázkou ve Francii, v Německu, v Nizozemsku, v Rakousku a ve Španělsku, které se splněním tohoto maastrichtského kritéria měly problémy.⁴⁰ Bitva o finanční zdroje tak velmi rychle ukáže, kde jsou hranice ambiciózních evropských cílů a schopnosti evropských daňových poplatníků je zaplatit.

S otázkou zdrojů je spojena i otázka, jakým způsobem a od koho budou Evropané kupovat chybějící kapacity. Z politického hlediska bude pro evropské politiky důležité ospravedlnit investice do nových zbraňových systémů, což v případě nákupu od evropských firem bude jistě mnohem snazší. Vlna slučování evropských zbrojních firem v posledních několika letech vytváří k takovému postupu příznivé prostředí. Tento vývoj však zároveň vzbudil obavy u představitelů amerického zbrojního průmyslu i u amerických politiků. Budoucí model transatlantického zbrojního obchodu a spolupráce může totiž připomínat

jakousi „pevnost Evropa“, což by znemožnilo větší účast amerických firem na tomto lukrativním trhu.⁴¹ Proces slučování evropských firem, završený prozatím vytvořením *Euro-pean Aeronautic Defence and Space Company (EADS)* sloučením francouzské Matra, německé DASA a španělské CASA, znamená vytvoření plnohodnotného rivala největších amerických firem, byť k dosažení plné parity ve všech technologických sektorech je ještě daleko.⁴² Posílení evropské obranné průmyslové základny by pak mohlo dát šanci i k případnému zadávání zakázek největších projektů na multilaterální bázi. Tímto směrem se může vyvíjet i OCCAR (*Organisation Conjoint de Co-operation en Matiere d'Arme-ment*) pracující na harmonizaci požadavků na hlavní zbrojní projekty zúčastněných zemí. Politická podpora evropského zbrojního průmyslu je prozatím zásadním prvkem důvěry v jeho životaschopnost. Symbolickou roli může proto hrát rozhodnutí britské vlády z 15. 5. 2000, na jehož základě byla v důležitých tendrech na protiletadlové rakety a na velké transportní letouny pro RAF dána přednost dvěma evropským výrobkům – britsko-francouzským raketám Meteor před americkým Rayethonem a vojenské verzi Airbusu A400M před Boeingem C-17. Toto rozhodnutí bylo jen částečně zmírněno plánem na pronájem čtyřech C-17 do doby, než budou dodány první evropské A400M.⁴³ Tento krok znamenal nejen rozjezd projektu Airbusu podpořený následnými objednávkami z Francie a z Německa, ale i signál o politické podpoře průmyslové dimenze ESDP ze strany důležitého proatlantického člena NATO.

VÝZVY A OČEKÁVÁNÍ

Budování silné Společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU, která bude mít k dispozici i vojenské prostředky doplněné nezbytnou institucionální strukturou ESDP, se stává jednou z důležitých priorit EU pro příští desetiletí. S tím je spojeno mnoho očekávání a pro její úspěch bylo již investováno hodně energie i politického kapitálu, včetně osobní angažovanosti předních evropských státníků. Pozitivem je nepochybně i osoba Javierera Solany, který jako Vysoký představitel EU pro SZBP a zároveň generální tajemník ZEU bude provázet budování ESDP v několika prvních letech. Z titulu svých funkcí nemá sice tak silné postavení jako ministr zahraničí v národních vládách, ale zato má mnoho osobních kontaktů, kredit bývalého generálního tajemníka NATO a výborný pracovní vztah se současným generálním tajemníkem NATO Georgem Robertsonem. Jeho osobnost je důležitá i ve vztahu k USA, kde prozatím garantuje, že ESDP nebude antiamerickým projektem sloužícím k rozvrácení NATO. Díky stávajícímu rozdělení pravomocí týkajících se různých oblastí zahraniční a bezpečnostní politiky na evropské úrovni mezi Vysokého představitele EU pro SZBP, dva komisaře a národní vlády je stále daleko ideál přehledné situace založené na koncentraci pravomocí i nástrojů v několika málo rozhodovacích centrech. Nicméně již v současné době je patrný pokrok ve srovnání s předchozí historií zahraničněpolitických aktivit EU. V tomto rychlém pokroku však spočívá nebezpečí nespílitelných očekávání ohledně dalšího tempa a výsledků ESDP.⁴⁴

Druhá dlouhodobější výzva se týká změny chápání bezpečnostních hrozeb evropskou veřejností. Skutečně účinná zahraniční a bezpečnostní politika EU bude totiž vyžadovat široký konsenzus. Evropská unie jako instituce a většina jejích členských států nemá doposud větší zkušenosti s používáním síly na podporu svých zájmů, principů a norem mimo své hranice. Vytvoření takové kultury uvažování, ale i budování podpory akcí na zvládnání krizí mezi vlastní veřejností budou proto podstatnou stránkou celého procesu. S charakterem uvažovaných misí souvisí i jasnější uvažování o definici evropských zájmů, jejich obsahové naplně, ale i geografických hranic. Tyto úvahy budou mít vliv na strukturu evropských sil rychlého nasazení a na způsob získání legitimacy pro jejich vyslání. Dosaďadní postoje zemí EU vůči nezbytnosti explicitního mandátu Rady bezpečnosti OSN mohou být v případě komplikovaných oblastí vystaveny tvrdé zkoušce.

Poslední velkou výzvou bude i uplatňování určité míry flexibility při zachování vnitřní solidarity EU a síly jednotného postupu. Doposud bylo snazší v případě akutních krizí či

vojenských akcí jednat v „klubu“ hlavních přispěvatelů, či nejdůležitějších velmocí. Tento způsob diplomatické aktivity ovšem nepřispívá k životaschopnosti SZBP jako takové.⁴⁵ EU bude tedy muset vyvažovat přednosti jasného vedení menší skupiny zemí, ekonomické síly institucí EU a vojenských schopností jednotlivých členů.⁴⁶ Do tohoto komplikovaného přediva vztahů se budou navíc zapojovat „třetí země“ v případě skutečných operací. Teprve zkušenost několika let ukáže, nakolik budou Evropané ochotni investovat nezanedbatelné množství finančních, hmotných i lidských zdrojů do vybudování funkční a účinné politiky EU v zahraniční a bezpečnostní oblasti. Síla evropského modelu a příkladu EMU napovídá, že nebezpečí příliš mnoha „černých pasažérů“ se dá obejít. Nakolik to bude platit i v oblasti, která se kromě světa financí a národní měny donedávna považovala za nejvnitřnější součást národní suverenity, se teprve ukáže. S postupujícím projektem ESDP se totiž nemění jen politiky jednotlivých členských států EU, ale změní se i charakter samotné Unie.

¹ Viz Bretherton, Charlotte – Vogler, John: *The European Union as a Global Actor*. London: Routledge, 1999, s. 172–177.

² Srov. Regelsberger, Elfried – Schoutete de Tervarent, Philippe de – Wessels, Wolfgang (eds.): *Foreign Policy of the European Union: From EPC to CFSP and Beyond*. Boulder: Lynne Rienner, 1997.

³ Zásadní pokrok v chápání potřeby společné zahraniční politiky (byť stále pouze orientované na nevojenské problémy) je zvláště patrný ze srovnání aktivit EPC v 70. a 80. letech. Srov. Wyllie, James H.: *European Security in the New Political Environment*. London: Longman, 1997, zvláště s. 37–53.

⁴ Srov. Moeller, Bjorn: *Security Concepts: New Challenges and Risks*. Working Paper, 18/1993. Copenhagen: Centre for Peace and Conflict Research, 1993.

⁵ Srov. Buzan, Barry: *People, States and Fear: An Agenda for international security studies in the Post-Cold War Era*. 2. vydání. Boulder: Lynne Rienner, 1991. Viz též Romm, Joseph J.: *Defining National Security. The Non-military Aspects*. New York: Council on Foreign Relations Press, 1993. Viz rovněž Prins, Gwyn: *Security challenges for the 21st century*. NATO Review, 1/1997, s. 27–30.

⁶ Viz Duchene, François: *The European Community and the Uncertainties of Interdependence*. In: Kohnstamm, Max – Hager, Wolfgang (eds.): *A Nation Writ Large? Foreign-policy Problems before the European Community*. London: Macmillan, 1973. Viz též Mayne, Richard (ed.): *Europe Tomorrow: Sixteen Europeans Look Ahead*. London: Fontana, 1972.

⁷ Srov. Rosecrance, Richard: *Rise of Trading State: Commerce and Conquest in the Modern World*. New York: Basic Books, 1985.

⁸ Srov. Zucconi, Mario: *The European Union in the Former Yugoslavia*. In: Chayes, Abraham – Chayes, Antonia Handler (eds.): *Preventing Conflict in the Post-Communist World: Mobilizing International and Regional Institutions*. Washington, DC: Brookings Institution, 1996.

⁹ Viz Deighton, Anne (ed.): *Western European Union 1954–97: Defence, Security, Integration*. Oxford: St. Antony's College, 1997. Viz též Lenzi, Guido (ed.): *WEU at 50*. Paris: WEU Institute for Security Studies, 1998. Viz rovněž Gordon, Phillip: *Does the WEU Have a Role*. The Washington Quarterly, Vol. 20, No. 1 (Winter 1997), s. 125–140.

¹⁰ Viz WEU Council Petersberg Declaration, 19. 6. 1992. Sekce II, par. 4.

¹¹ Definice cílů SZBP viz článek 17 konsolidované Smlouvy o Evropské unii, par. 1, definice misí viz par. 2 a praktické použití ZEU k tomuto účelu viz par. 3.

¹² Statut přidruženého člena a pozorovatele byl vytvořen po podpisu Maastrichtské smlouvy, a to deklarací z 10. 12. 1991. Dále byl upraven na zasedání Rady ZEU v Římě (20. 11. 1992). Statut přidruženého partnera byl vytvořen na zasedání Rady ZEU v Kirchbergu (9. 5. 1994).

¹³ O aktuálním použití ZEU při vojenských operacích a o faktorech ovlivňujících nepoužití tohoto nástroje např. na jaře roku 1997 při kolapsu státních struktur v Albánii se diskutuje. Viz např. Missiroli, Antonio: *CFSP, Defence and Flexibility*. Chaillot Paper, No. 38. Paris: WEU Institute for Institute for Security Studies, 2000, zvláště s. 18–23.

¹⁴ Viz ministerské komuniké z 11. 1. 1994 M-NAC-1(94)3, zvláště par. 3–9, <http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c940111a.htm>

¹⁵ Viz ministerské komuniké z 3. 6. 1996 M-NAC-1(96)63, zvláště par. 7–8, <http://www.nato.int/docu/pr/1996/p96-063e.htm>

¹⁶ Jde v zásadě o konkretizaci očekávaného typu vojenské operace, o definice jejího prostředí, cílů i limitů pro potřeby obranného plánování. V této fázi to vše probíhá v obecné rovině, tj. bez pojmenování jednotlivých zemí. Tento obecný scénář se poté upřesňuje pro použití ve skutečné krizi.

¹⁷ Srov. Spiegeleire, Stephan De: *The European Security and Defence Identity and NATO: Berlin and Beyond*. In: Jopp, Mathias – Ojanen, Hanna (eds.): *European Security Integration. Implications for Non-alignment and Alliances*. Helsinki: The Finnish Institute of International Affairs, 1999, s. 57–102.

- ¹⁸ Srov. Pond, Elizabeth: Kosovo: Catalyst for Europe. *The Washington Quarterly*, Vol. 22, No. 4, s. 77–92.
- ¹⁹ Blíže ke kritice způsobu fungování NATO během letecké kampaně proti SFRJ a k příliš velké dominanci USA viz Parmentier, Guillaume: Redressing NATO's Imbalances. *Survival*, Vol. 42, No. 5 (Summer 2000), s. 96–112.
- ²⁰ Viz Whitman, Richard G.: Amsterdam's Unfinished Business? The Blair Government Initiative and the Future of the Western European Union. WEU ISS Occasional Paper, No. 7. Paris: WEU Institute for Security Studies, 1999. Pro Velkou Británii může být oblast bezpečnosti a obrany i vítaným důležitým projektem EU, kde bude mít rozhodující slovo. Pro diskuzi o nové aktivní evropské politice Velké Británie srov. Grant, Charles: Can Britain lead in Europe? London: Centre for European Reform, 1998.
- ²¹ Srov. podrobný pohled na shodné momenty i na případné neshody týkající se cílů a postupných kroků ESDP Howorth, Jolyon: Britain, France and the European Defence Initiative. *Survival*, Vol. 42, No. 5 (Summer 2000), s. 33–55.
- ²² Srov. diskuzi o efektu německé účasti v kosovské kampani a možné budoucí problémy se vztahem SRN k ESDP. Viz Maull, Hanns W.: Germany and the Use of Force: Still a Civilian Power? *Survival*, Vol. 42, No. 5 (Summer 2000), s. 56–80.
- ²³ Srov. Heisbourg, François: Europe's Strategic Ambitions: The Limits of Ambiguity. *Survival*, Vol. 42, No. 5 (Summer 2000), zvláště s. 10–15, Viz též Missiroli, Antonio: European Security and Defence: The Case for Setting Convergence Criteria. *European Foreign Affairs Review*, Vol. 4, No. 4 (Winter 1999), s. 485–500.
- ²⁴ Po podpisu Amsterodamské smlouvy již nemá pojem neutralita u členských států EU praktické opodstatnění, a proto se užívá přesnější termín „země stojící mimo vojenské aliance“, Srov. Gustenau, Gustav: Towards a common European policy on security and defence: an Austrian view of challenges for the „post neutrals“. WEU ISS Occasional Paper, No. 9. Paris: WEU Institute for Security Studies, 1999. Viz rovněž Ojanen, Hanna: Participation and influence: Finland, Sweden and the post-Amsterdam development of the CFSP. WEU ISS Occasional Paper, No. 9. Paris: WEU Institute for Security Studies, 2000.
- ²⁵ Srov. Gnesotto, Nicole: CFSP and defence: how does it work? WEU ISS Newsletter, No. 30 (July 2000).
- ²⁶ Blíže podrobnosti o nových strukturách viz Andrèani, Gilles: Why Institutions Matter. *Survival*, Vol. 42, No. 2 (Summer 2000), s. 81–95. Viz též Schlageter, Torsten: The High Representative of the CFSP: An Initial Assessment. *RUSI Newsbrief*, Vol. 20, No. 8 (August 2000), s. 79–81.
- ²⁷ V této otázce sem můžeme počítat kromě hlavního představitelů Velké Británie i Dánsko, Nizozemsko a Portugalsko. Blíže podrobnosti viz Croft, Stuart – Howorth, Jolyon – Terriff, Terry – Webber, Mark: NATO's Triple Challenge. *International Affairs*, Vol. 76, No. 3 (July 2000), s. 506–507.
- ²⁸ Srov. Heisbourg, François: cit. stať, s. 7–9.
- ²⁹ Srov. Ham, Peter van: Europe's Common Defense Policy: Implications for the Trans-Atlantic Relationship. *Security Dialogue*, Vol. 31, No. 2 (June 2000), zvláště s. 224–225.
- ³⁰ Viz EU Presidency Conclusions, Santa Maria da Feira European Council, 19.–20. 6. 2000. Annex 1 Presidency Report on Strengthening the Common European Security and Defence Policy, Appendix 2.
- ³¹ Srov. WEU Assembly Document A-1690, 11. 5. 2000. The WEU associate members and the new European security architecture.
- ³² Srov. *European Security Review*, No. 1 (July 2000), s. 5–7.
- ³³ Blíže ke kontinuitě tvrdé pozice Turecka viz *Atlantic News*, No. 3179 (18. 2. 2000), 3207 (26. 5. 2000), 3215 (28. 6. 2000).
- ³⁴ Srov. Ham, Peter van: cit. stať, zvláště s. 224–225. Viz též Croft, Stuart – Howorth, Jolyon – Terriff, Terry – Webber, Mark: cit. stať, zvláště s. 509–510.
- ³⁵ Blíže k hlavním argumentům zaznívajícím v americké diskuzi viz Sloan, Stanley R.: The United States and European defence. *Chaillot Paper*, No. 39. Paris: WEU Institute for Security Studies, 2000.
- ³⁶ Jiný americký pohled viz Kupchan, Charles A.: In Defence of European Defence: An American Perspective. *Survival*, Vol. 42, No. 2 (Summer 2000), s. 16–32.
- ³⁷ Viz NATO Press Release, 2. 12. 1999.
- ³⁸ K diskuzi o srovnání evropských a amerických nákladů viz Ham, Peter van: cit. stať, zvláště s. 223. Viz též Croft, Stuart – Howorth, Jolyon – Terriff, Terry – Webber, Mark: cit. stať, zvláště s. 508–509. Viz rovněž Heisbourg, François: cit. stať, s. 10–15.
- ³⁹ Viz tamtéž. Řada dalších koncepčních návrhů ohledně kvantitativních a kvalitativních konvergenčních kritérií je podrobněji rozebrána in: Missiroli, Antonio: European Security and Defence: The Case for Setting Convergence Criteria, cit. stať.
- ⁴⁰ Viz Ham, Peter van: cit. stať, s. 223.
- ⁴¹ K diskuzi o pohledech na budoucnost transatlantického zbrojního trhu srov. Ashbourne, Alex et al.: Europe's defence industry: a transatlantic future? London: Centre for European Reform, 1999.
- ⁴² Srov. Schmidt, Burkard: From cooperation to integration: defence and aerospace industries in Europe. *Chaillot Paper*, No. 40. Paris: WEU Institute for Security Studies, 2000.
- ⁴³ Srov. Beaufils, Jerome: Anglo French Defence Cooperation: French Perspective. *RUSI Newsbrief*, Vol. 20, No. 8 (August 2000), s. 83–84.
- ⁴⁴ Srov. Schlageter, Torsten: cit. stať, s. 79–80.
- ⁴⁵ Blíže k problému flexibility uvnitř SZBP EU a k možným modelům do budoucna viz Missiroli, Antonio: CFSP, defence and flexibility, cit. dílo, zvláště s. 29–46.
- ⁴⁶ Blíže k možným komplikacím při hledání vedoucího státu viz Andrèani, Giles: cit. stať, s. 93–94.